

Palume tagada tugevate maakoolide ja maaelu säilimine!

Täna Eestis kehtiv kohalike omavalitsuste rahastus- ja haldusmudel on seadnud elujõulised maakoolid ebavõrdsetel alustel sulgemisohtu. Soovime, et Riigikogu ning Vabariigi Valitsus võtaksid päevakorda arutelu kohalike omavalitsuste toetamise kvaliteetse kodulähedase haridusvõrgu säilitamiseks. Tegemist on nii suure kompleksprobleemiga, et seda ei saa lahendada maakoolide ühekaupa riigikoolideks või erakoolideks tegemise otsustega või selle küsimuse jätmisega vaid kohalike omavalitsuste otsustada.

Kümne aastaga on suletud 14% Eesti koolidest. Samal ajal on sisemajanduse kogutoodang elaniku kohta kasvanud üle kahe korra. Kohalike omavalitsuste rahastus on aga pidevalt vähenenud ning tasandusfond ei motiveeri omavalitsusi tegelema piirkonna elanikele atraktiivsemaks muutmisega või ettevõtluse osakaalu suurendamisega.

Samaaegselt tehakse riigi poolt kampaaniaid ning antakse toetusi ja laene, et pered koliksid maale. Kui aga koole suletakse või kärbitakse, on “Maale elama” kampaaniate näol tegemist elanike ootuste petmisega. Inimesed ja riik investeerivad oma raha ja energiat, korraldavad ümber oma elu, aga täna neil ei ole riigi poolt mingit garantiid, et kodulähedane kool kehtvalt säilib.

Soomes hiljuti läbi viidud põhjalik analüüs näitas, et koolivõrgu radikaalsele optimeerimisele – maakoolide sulgemisele – järgnes elanike väljavool ja töökohtade kadu, ääremaastumine, mis tõi majanduslikku kahju rohkem, kui võideti koolide eelarvete koondamisest. Eestis on suuremas osas hajaasustusega piirkondades saavutatud juba optimaalne koolivõrk ja selle edasisele hõrendamisele peaks eelnema põhjalik mõjuanalüüs maaelu säilimisele. Lääneranna valla näitel on õpilaste arvu vähenemine juba mõnda aega peatunud. Arvestades kaugtöö võimaluste avarumist, piirkonna meeldivat looduskeskkonda ja kohalike kogukondade tegevust, on väljavaade stabiilsusele või kasvule hea. Küll aga tõi koolide sulgemise otsus Lääneranna vallas koheselt kaasa positiivsete trendide peatumise ja taas ääremaastumisele pöördumise. Maapiirkondade elanike teenuste vähenemine viib suurema linnastumiseni, mis tekitab omakorda juurde väga palju probleeme.

Maakoolidel on väga oluline roll nii kogukonnaelus kui ka kultuuri säilimisel, samuti piirkonna ettevõtluse seisukohast, kuna kui kaovad maapiirkondade elanikud, kannatab kohalik ettevõtlus ja väheneb maksutulu. Samuti kujutab maapiirkondades rahvaarvu vähenemine endast ka väga suurt julgeolekuohtu, seda eriti mere- ja piiriäärsetes valdades. Eeltoodut silmas pidades on oluline, et maakoolide säilimine ei oleks ainult haridusvaldkonna küsimus, vaid laiem regionaalpoliitiline teema. Maakoolide säilimine loob eeldused elu säilimiseks ja arenemiseks maal ning selle tõttu peaks teemat arutama Riigikogus riiklikult tähtsa küsimusena.

Palume Riigikogul leida lahendused, et tagada maaelu säilimine ja maal elavate laste turvaline kodulähedane koolikogemus. Soovime, et Riigikogu kaaluks järgmisi lahendusvariante elujõuliste kodulähedaste maakoolide säilitamiseks:

1. Välja töötada rahastusmudel, mis toetaks hajaasustusega omavalitsustes kodulähedaste koolide säilimist. Näiteks näha ette maakoolide lisarahastamine (mh ülalpidamiskuludeks ja hoone remondiks) klassi- või koolipõhiselt, mitte vaid lapsepõhiselt.
2. Mitmekesistada ja tugevdada kohalike omavalitsuste tulubaasi. Näiteks suunata osa tulumaksust ka teisele elukohajärgsele kohalikule omavalitsusele. Hetkel saab inimene küll määrata, milline on tema teine elukoht, aga selle järgi maksude osakaal ei muutu. Samas tarbivad ka suvitajad või osaliselt maal elavad inimesed kohalike omavalitsuste teenuseid. Inimene peaks saama määratleda elukohtade ajalise jaotuse ja vastavalt sellele suunataks ka maksud vastavale omavalitsusele.
3. Rakendada paremini olemasolevat tasandusfondi ja jagada seda õiglasema koefitsiendiga – täna on koefitsient 2016. aasta tasemel, kuigi sisemigratsioonis on toimunud suuri muutusi. Samuti lisada

tasandusfondile hajaasustuspiirkondade toetamiseks eelarvet selliste sekkumismehhanismide jaoks, mis soodustaksid omavalitsusi end arendama ja elanikele atraktiivsemaks muutma.

4. Kehtestada ka kohaliku omavalitsuse sees hajaasustuse koefitsient, mis ei soodustaks maal elavate inimeste keskustesse kokku toomise poliitikaid. Näiteks kohustuslik „pearaha“ ka omavalitsuse tasemel, mis tagaks, et omavalitsus ei saaks kergekäeliselt kooli sulgeda või olemasolevaid klassiastmeid vähendada. See paneks ka kogukonnad ja kooli pingutama, et koolipidamine oleks efektiivsem. Koolide klasside kärpimise puhul peab arvestama, et juba olemasoleva 9-klassilise kooli kooliastmete kärpimine ei anna efektiivsust: koolimaja suurus ei muutu, kui lapsi vähendada.
5. Ümber mõtestada haridusvõrgustik ja koolimudelid. Maakooli mudel ei pea olema linnakooli koopia, maakohad on eripalgelised, seetõttu on vaja haridusseadust, mis võimaldab kohalikku eripära, mitte ei soodusta keskmistumist.
6. Teostada koolide sulgemise protsesside järelevalvet haridusministeeriumis. Haridusvõrgu haldusotsused ei peaks olema vaid omavalitsuste õlul. Riigil peaks olema võimalik elujõuliste kogukondade ja maakoolide säilimiseks vajadusel sekkuda.
7. Kehtestada “säilimise presumptsioon” – maakooli sulgemise otsus peab olema põhjalikult analüüsitud ning kaalutud nii alternatiive kui sulgemise mõju hariduse kvaliteedile, ettevõtlusele ja kogukonna elujõulisusele pikas perspektiivis. Eeskujuks saab siin võtta Suurbritannias kasutusel oleva mudeli. Riik peaks kehtestama selged kriteeriumid, millal võib omavalitsus kaaluda kooli sulgemist või kooliastmete vähendamist (nt. kulu ühe lapse kohta või hariduse kvaliteedi kriteeriumid) ning kui pikk tohib olla nn. kodulähedase kooli korral algkooli (kuni kuus klassi) või põhikooli (kuni üheksa klassi) lapse koolitee.
8. Kaaluda maapiirkondade inimestele ja ettevõtetele lisakoefitsiendi kehtestamist riiklike toetuste maksimiseks (nt. lastetoetuse koefitsient) või maksusüsteemi näol soodustus maal elamiseks või sinna kolimiseks või ettevõtjatele investeringute tegemisel. Samuti tuleks ette näha ressursitasude, saastetasude ja keskkonnamaksude õiglasem jaotus riigi ja kohalike omavalitsuste vahel, kuna neid kogutakse peamiselt maapiirkondade ressursside arvelt aga kasutatakse suuresti linnapiirkondade arendamiseks.
9. Võimaldada vabatahtliku lisapanusega toetada maakooli ülalpidamist lastevanematel või kogukondadel, et seeläbi tagada haridusvõrgu säilimine (nt. kui kulud on kõrgemad kui kehtestatud piirmäär), et mitte jätta maapiirkonna inimestele vaid ühte valikut, mis on kooli sulgemine kui riiklikult ei ole võimalik enam koole ülal pidada. Eelnevaga haakub kogukondade initsiatiivi kaasamine ehk kogukondlikele väikestele erakoolidele eksisteerimisvõimaluse loomine riiklike toetuste suurendamise ja bürokraatia vähendamise abil. Tänapäeval erakoolide regulatsioonil on paraku mitmeid takistusi, et olla reaalseks alternatiiviks, mis tagaks tublide maakoolide säilimise.